

"עם זו יצרתי לי" - הפטרת ויקרא (ישעיה מג, כא-מד, כג) הרב יהודה שביב

א. קרבנות בהפטרה

פרשת ויקרא היא תחילתו של ספר חדש הקרוי גם תורת כהנים, שכן רוב דבריו של הספר בהלכות קרבנות ומקריביהם (כהנים). מסתבר שנבחרה נבואה זאת כהפטרה, בעיקר בשל שני הפסוקים שבה המדברים בעניין הקרבנות -

"לא הביאת לי שה עלתיך וזבחיך לא כבדתני, לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתיך בלבונה, לא קנית לי בכסף קנה וחלב זבחיך לא הרויתני" (מג, כג-כד)

הדברים נשמעים כתוכחה על קרבנות שלא הוקרבו. ואולי ללמד, כי אף שמתוך פסוקי הפרשה עולה כי אין הקרבנות חובה על ה' ישראל, ואין הם אלא נדבה - אדם כי יקריב מכס קרבן לה' - בקרבנות נדבה דיבר בענין" (רש"י עפ"י התו"כ) (1). זאת, אם באופן מתמיד ועקבי אין בני ישראל מקריבים, יש מקום לתרעומת של מעלה.

ב. לא לי הבאת אלא ...

ברם, עיקר עוקצה של התוכחה הוא לא על מה שלא עשו אלא על מה שעשו. "אך העבדתני בחטאתיך הוגעתני בעוונותיך" (ואני - לעומת זאת - לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתיך בלבונה).

מה חטאים חטאו, לא פירש הכתוב, אבל מתוך המשך הנבואה המדברת בלעג מר על עבודה זרה ועובדיה, ניתן לשער שהחטאים הם חטאי עבודה זרה.

מעתה עיקר התלונה היא על על כי לא הקריבו אלא על כי לא הקריבו לשם שמים. אם היו חדלים מן העבודה - ניחא, אבל אין הם חדלים, שהרי הם עמלים הרבה בעשיית אלים ופסילים ומייגיעים את הקב"ה למחות חטאיהם אלו.

אכן יושם לב שהתלונה היא על כי לא לי הבאת עולותיך, משמע העלו עולות וזבחו זבחים, אבל לא לשמו של הקב"ה.

אני - אומר ה' - לא העבדתיך במנחה - אך כלום עבודה זרה ביקשה והעבדה אותך? ואף שלא ביקשה - עשית וסגדת. משמע מוכנות יש בך להיות מתנדב לעבודה של מעלה, מדוע אם כן לא הפנית זה הכח אליי?

ג. מה עניין ע"ז אצל קרבנות

אפשר והאריכות היורה בלעג מוכיח על עבודה זרה, יש בה מסר גם לענין הקרבנות.

מפורסמים הם דברי הרמב"ם במורה נבוכים (ג, לב) שמצוות קרבנות שבתורה הן על רך "הכוונה השנייה", כלומר לא מצוות הראויות מלכתחילה כמו התפילה, אלא כמין ויתור' מצמצם של התורה, לאפשר לבני ישראל לעבוד את ה' באמצעות קרבנות כדרך מורגלים היו בני אדם בשעתו לעבוד ולפלוח בקרבנות (2).

נמצא הנביא כאומר, את עבודת הקרבנות זנחתם, כאילו כבר אין אתם נצרכים לה ואפשר לכם לעבוד את ה' בצורה מזוככת יותר, אבל ראו במ ראו כיצד אתם עדיין בשפל המדרגה וסוגדים לעץ ואבן.

ומעניין, אין הנביא אומר שהם הקריבו לפסיליהם אלא: "יסגוד לו וישתחו ויתפלל אלו ויאמר הצילני כי אלי אתה" (מד, יז). משמע כבר התרוממו מעל פולחן של קורבן ועברו לעבודת הלב זו תפילה. אבל אהה עדיין הם בדיוטא היותר תחתונה של עבודה זרה. (3)

ד. עם יצרתי לי

שלוש פעמים נזכר בהפטרה עניין יצירת העם לשמו של ה', בתחילתה באמצעותה ולקראת סופה.

עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו (מג, כא)
אמר ה' עשך ויצרך מבטן (מד, ב)
זכר אלה יעקב... יצרתיך עבד לי אתה... (מד, כא)

עניין יצירת העם יש לו מבוא גדול בספר שמות. לכאורה אין לו עניין בספר ויקרא. ברם התבוננות בספר תגלה כי לא רק עניני כהונה וקורבנות באים בו שהרי חלקו השני של הספר עובר לדברים אחרים: שבת ומועדים ומצוות פרשת קדושים, שמייטות ויובלים. נראה כי המכנה המשותף לכל פרשיות הספר הם מצוות "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (4). וכל ביטויי הקדושה באים לידי ביטוי בספר הזה.

טול מעם ישראל ייעוד של ממלכת כהנים, הרי הוא ככל העמים, אם נוצר היא כיצירה מיוחדת הרי זה למען הפוך לגוי קדוש. מעתה יפה לפתוח הפטרת פרשה ראשונה של ספר תורת הכהנים והגוי הקדוש בפסוק "עם זו יצרתי לי, תהלתי יספרו".

הערות:

- (1) אדם כי יקריב - יכול גזירה? תלמוד לומר כי יקריב אותה אלא רשות.
- (2) וראה את שכתב והשיג עליו הרמב"ן בחריפות (בפירושו לויקרא א, ט) ואת שניסה להסביר האברבנאל בהקדמתו לויקרא בפרק הרביעי.
- (3) אבל מעניין ברשימת הפטרות שמביא הרמב"ם בסוף ספר אהבה. הוא מציין הפטרת ויקרא היא עד פסוק ו' בפרק מד. נמצא, כל עניין עבודה זרה לא נקרא לדידו. אכן יש לציין שמדבריו הנ"ל במורה נבוכים אין כל זכר בספר היד החזקה. אדרבא, ראה מה שכתב בסוף ספר עבודה כי הקורבנות הן מכלל החוקים.
- (4) ראה בפירושו של הרד"צ הופמן לויקרא, עמ' ט-י.